

อุโมงค์ผันน้ำโขง ประชาชนรากหญ้าภาคอีสานจะได้ใช้น้ำและต้องเสียค่าน้ำหรือไม่

เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์

กลุ่มนิเวศวัฒนธรรมศึกษา

29 กุมภาพันธ์ 2551

1. สิทธิเหนือทรัพยากรในเขตแดนของลาว ความยากของไทยที่จะผันน้ำโขงเข้ามา

เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้โครงการอุโมงค์ผันน้ำโขงของนายสมักร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีของไทยเกิดขึ้นได้ยากหรือไม่สามารถเกิดขึ้นได้ นั่นคือ การอ้าง “สิทธิเหนือทรัพยากรในเขตแดนของลาว” ตามสนธิสัญญาปักปันเขตแดนไทย-ลาว¹ เนื่องจากว่าแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำพรมแดนระหว่างประเทศลาว-ไทย ซึ่งมีสนธิสัญญาปักปันเขตแดนไทย-ลาวค้ำอยู่ โดยถูก

¹ เขตแดนไทย-ลาวเป็นผลจากการปักปันเขตแดนตามของสนธิสัญญาปักปันเขตแดนสยาม-ฝรั่งเศสหลายฉบับ ได้แก่ อนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศสฉบับวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1904(พ.ศ.2447), ความตกลงสยาม-ฝรั่งเศสฉบับวันที่ 29 มิถุนายน ค.ศ.1904(พ.ศ.2447), สนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส และพิธีสารแนบท้าย ฉบับวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1907(พ.ศ.2450) และอนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศสฉบับวันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ.1926(พ.ศ.2469) และแผนที่ที่จัดทำขึ้นตามความตกลงทุกฉบับที่กล่าวถึงข้างต้น ซึ่งลาวเป็นผู้สืบทอดสิทธิต่อจากฝรั่งเศส

เขตแดนไทย-ลาวมีความยาวประมาณ 1,810 กิโลเมตร ประกอบด้วยเขตแดนตามสันปันน้ำ(เขตแดนทางบก) ประมาณ 702 กิโลเมตร และที่เป็นลำน้ำ(เขตแดนทางน้ำ) กล่าวคือแม่น้ำโขง แม่น้ำเหือง และห้วยดอน ประมาณ 1,108 กม. ตั้งแต่ต้นตั้งแต่สบรวก อ.เชียงแสน จ.เชียงราย หรือบริเวณที่เรียกว่าสามเหลี่ยมทองคำที่แม่น้ำรวกและแม่น้ำโขงแบ่งดินแดนของสามประเทศคือ พม่า ลาวและไทย ต่อจากนั้นแม่น้ำโขงจะไหลลงมาเป็นเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับลาว จนมาถึงบริเวณแก่งผาได อ.เวียงแก่น จ.เชียงราย เส้นเขตแดนระหว่างไทยกับลาวจะขึ้นสู่ทางบกได้ไปตามสันปันน้ำของเทือกเขาเวียงผา ส่วนแม่น้ำโขงจะไหลเข้าไปอยู่ในเขตแดนของลาวฝ่ายเดียว จนแม่น้ำโขงไหลออกจากแผ่นดินลาวมาบรรจบกับแม่น้ำเหือง ในเขต อ.เชียงคาน จ.เลย ทอดยาวเป็นเส้นเขตแดนไทย-ลาวไปจนถึงบริเวณปากแม่น้ำมูน อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี และก็จะไหลเข้าไปอยู่ในแผ่นดินลาวฝ่ายเดียวอีกครั้งหนึ่ง ส่วนเส้นเขตแดนก็จะเปลี่ยนขึ้นทางบกตามสันปันน้ำไปจนถึงช่องบก จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นจุดบรรจบของเส้นเขตแดนของสามประเทศ คือ ลาว ไทยและกัมพูชา

สำหรับเขตแดนในแม่น้ำโขงเป็นไปตามอนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศสฉบับลงวันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ.1926 (พ.ศ.2469) และแผนที่ Trace de la Frontiere Franco-Siamoise du Mekong ฉบับที่ตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ.1931 ส่วนเขตแดนในแม่น้ำเหืองเป็นไปตามสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส และพิธีสารแนบท้าย ฉบับลงวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1907 (พ.ศ.2450)

ระบุเอาไว้ว่าเกาะ/คอนส่วนใหญ่ในลำแม่น้ำโขงตกเป็นของฝ่ายลาว ดังนั้นเอง ทรัพยากรน้ำ รวมทั้ง สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตที่อยู่ในน้ำ ที่อยู่ในเขตแดนของลาวล้วนเป็นทรัพยากรที่มีค่าทั้งสิ้น

จากผลของสนธิสัญญาปักปันเขตแดนไทย-ลาวในลำแม่น้ำโขงนั้น รัฐบาลทั้งสองประเทศ คือลาวและไทยจะต้องคำนึงถึงว่าการสูบน้ำโขงเข้ามาในประเทศของตนเองจะเกิดผลกระทบกระเทือนต่อการเปลี่ยนแปลงเขตแดนหรือเขตอำนาจแห่งรัฐของทั้ง 2 ประเทศหรือไม่ หากเป็นเช่นนั้นทั้งสองประเทศจะต้องมีการตกลงเจรจา และจะต้องตรากฎหมายเพื่อให้สามารถ ปฏิบัติตามความตกลงได้ ซึ่งก็จะต้องขอความเห็นชอบจากรัฐสภา

ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้สิทธิในการผันน้ำโขงของประเทศไทยตามข้อตกลงของ คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง² นั้น ล้วนเป็นสิ่งไม่แน่นอน ถึงแม้จะมีข้อตกลงที่ระบุให้ทั้ง 4 ประเทศ สมาชิกมีสิทธิใช้น้ำจากแม่น้ำโขงและลุ่มน้ำโขงที่อยู่ในดินแดนของตนอย่างสอดคล้องกับปัจจัย และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ก็ตาม แต่เหตุผลของสิทธิเหนือทรัพยากรในเขตแดนของลาว ตามสนธิสัญญา ปักปันเขตแดนไทย-ลาว นั้นมีความสำคัญกว่า และยิ่งปัจจุบันจะเห็นได้ว่าคณะกรรมาธิการแม่น้ำ โขง³ เป็นองค์กรที่แทบไม่มีบทบาทชี้้นำในการพัฒนาแม่น้ำโขงและลุ่มน้ำโขงแต่อย่างใดเลย ต่าง

² ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน (Agreement on the cooperation for the sustainable development of the Mekong river basin) เป็นข้อตกลงของการใช้น้ำระหว่างประเทศ ของสมาชิก คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงทั้ง 4 ประเทศ คือ ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ที่ทำกันไว้เมื่อวันที่ 5 เมษายน ค.ศ. 1995(พ.ศ.2538) เป็นข้อตกลงที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับระเบียบการใช้น้ำในลุ่มน้ำโขง และการผันน้ำข้ามลุ่มที่ระบุ ถึงการใช้น้ำในลุ่มน้ำ การรักษาปริมาณการไหลของแม่น้ำโขง ที่กำหนดต้องแจ้งให้สมาชิกทราบ ทำการ บริโภคหรือ และการทำข้อตกลงเฉพาะระหว่างกัน โดยให้ทั้ง 4 ประเทศสมาชิกมีสิทธิใช้น้ำจากแม่น้ำโขงและ ลุ่มน้ำโขงที่อยู่ในดินแดนของตนอย่างสอดคล้องกับปัจจัยและข้อเท็จจริงต่าง ๆ

³ ความเป็นมาของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง เริ่มตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2494 สำนักงานควบคุมอุทกภัย (Bureau of Flood Control) ของคณะกรรมการเศรษฐกิจประจำภูมิภาคพื้นเอเชียและตะวันออกไกล (Economic Commission for Asia and the Far East หรือ ECAFE ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2490 ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น “คณะกรรมการ เศรษฐกิจและสังคมประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก” หรือ Economic and Social Commission for Asia and the Pacific: ESCAP) ได้ศึกษาศักยภาพแม่น้ำระหว่างประเทศในการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าจากน้ำและชลประทาน ซึ่ง ได้เลือกศึกษาแม่น้ำโขง การศึกษาได้เสร็จสิ้นในปี พ.ศ. 2499

ปี พ.ศ. 2500 ECAFE ได้เสนอรายงานการศึกษาดังกล่าวว่าแม่น้ำโขงมีศักยภาพสูงที่จะพัฒนาเพื่อ เสริมสร้างเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้ โดยได้แนะนำให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างรัฐในลุ่มแม่น้ำ รัฐบาลของ ประเทศกัมพูชา ลาว ไทย และเวียดนาม(เวียดนามใต้) ได้ลงนามในกฎบัตรก่อตั้ง “คณะกรรมการประสานงาน เพื่อการสำรวจลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง” หรือ **Committee for Coordination of Investigation of the Lower Mekong Basin** ในเดือนพฤศจิกายน ปีเดียวกัน

คณะกรรมการประสานงานเพื่อการสำรวจลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง หรือ คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง หรือ คณะกรรมการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นองค์กรในการวางแผนนโยบายและแนวทางการพัฒนาแม่น้ำ

จากยุคสมัยสงครามเย็นที่เคยมีบทบาทสูงมาก ส่วนข้อตกลงระหว่างประเทศ เช่น ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน, ไทย-จีน ล้วนมีความสำคัญในการผลักดันการพัฒนาในกลุ่มแม่น้ำโขงยิ่งกว่าคั้งนั้นเอง หากไทยอ้างสิทธิในน้ำโขงเพื่อที่จะผันน้ำเข้ามาใช้สำหรับการเกษตรภายในประเทศ ลาวก็อาจจะทำการคัดค้าน โดยอ้างว่าการผันน้ำโขงของไทยอาจจะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงเขตแดนหรือเขตอำนาจแห่งรัฐของลาวขึ้นได้

แรงจูงใจที่ลาวต้องอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรในเขตแดนของตนเช่นนั้น ก็เพราะว่าลาวต้องการใช้น้ำโขงสำหรับผลิตกระแสไฟฟ้า ตามแผนการสร้างเขื่อนต่าง ๆ ในแม่น้ำโขงตอนล่าง⁴

โขงและลุ่มน้ำโขง มีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญข้อหนึ่งคือ “สนับสนุน ร่วมประสานงาน ให้คำแนะนำ และควบคุมแผนงานและการสำรวจโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในกลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง” โดยได้ทำการออกแบบและสนับสนุนการสร้างเขื่อนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่าง ทั้งเขื่อนในตัวแม่น้ำโขง และแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขงในประเทศลาว ไทย เวียดนาม และเขมร

การปฏิบัติงานของคณะกรรมการแม่น้ำโขงจะมี สำนักงานเลขาธิการกลางแม่น้ำโขง (Mekong Secretariat) ทำหน้าที่เลขานุการและธุรการ

ปี พ.ศ. 2518 ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศกัมพูชา ทำให้เกิดปัญหาภายในรัฐบาลเขมรแดง จึงไม่ได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมในคณะกรรมการดังกล่าว จึงเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานตามนโยบายและแนวทางการพัฒนาที่ได้วางแผนร่วมกันทั้ง 4 ประเทศ

ปี 2521 ประเทศลาว ไทย และเวียดนาม ได้ตกลงร่วมกันจัดตั้ง “คณะกรรมการประสานงานเพื่อการสำรวจแม่น้ำโขงชั่วคราว” หรือ **Interim Committee for Coordination of Investigation of the Lower Mekong Basin** ขึ้นมา เพื่อดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาทรัพยากรน้ำในกลุ่มแม่น้ำโขงต่อไป

ปี พ.ศ. 2534 ประเทศกัมพูชาได้กลับเข้าสู่สันติภาพ ภาทิสมาชิกทั้ง 3 ประเทศ คือ ลาว ไทย และเวียดนาม ได้ให้การรับรองประเทศกัมพูชากลับเข้าสู่การเป็นภาคีสมาชิกของคณะกรรมการดังกล่าวต่อไป

ปี 2535 เดือนธันวาคม รัฐบาลทั้ง 4 ประเทศ ได้ตั้งคณะทำงานชื่อว่า “คณะทำงานแม่น้ำโขง” หรือ **MEKONG WORKING GROUP: MWG** ขึ้นมา เพื่อพิจารณาการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารแม่น้ำโขงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและร่างข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการพัฒนากลุ่มแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืนฉบับใหม่

วันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2538 บรรดาประเทศทั้งสี่ได้ลงนามในข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการพัฒนากลุ่มแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน ณ โรงแรมคูลิตไอส์แลนด์รีสอร์ท จังหวัดเชียงราย และเปลี่ยนชื่อเดิมจาก “คณะกรรมการแม่น้ำโขง” หรือ Mekong Committee เป็น “คณะกรรมการบริหารแม่น้ำโขง” หรือ **Mekong River Commission: MRC** จนถึงปัจจุบัน

⁴ โครงการเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงตอนล่าง ที่มีความเคลื่อนไหวมากที่สุดขณะนี้ มีทั้งหมด 7 แห่ง ได้แก่ 1.เขื่อนปากแบ่ง แขวงอุดมไซ ประเทศลาว ขนาดกำลังการผลิต 1,350 เมกะวัตต์ 2.เขื่อนไชยะบุรี แขวงไชยะบุรี ขนาดกำลังการผลิต 1,260 เมกะวัตต์ 3.เขื่อนปากลาย กั้นแม่น้ำโขงทางตอนใต้ของแขวงไชยะบุรี ติดกับแขวงเวียงจันทน์ ก่อนแม่น้ำโขงจะไหลสู่อ.เชียงคาน จ.เลย เพียงไม่ก๊กิโคมตร มีขนาดกำลังการผลิต 1,320 เมกะวัตต์ 4.เขื่อนบ้านกุ่มชายแดนไทย - ลาว บริเวณ ต.โพธิ์ไทร อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ตรงข้ามกับแขวงจำปาสัก 5.เขื่อนดอนสะโฮง กั้นแม่น้ำโขงที่บริเวณน้ำตกคอนพะเพ็ง เขตเมืองโขง แขวงจำปาสัก ทางตอนใต้ของลาว ห่างจากชาย

ด้วยเหตุนี้เอง ในขณะที่ลาวต้องการน้ำโขงสำหรับผลิตกระแสไฟฟ้า แต่ไทยอยากได้น้ำโขงมาใช้ในภาคเกษตรกรรม จึงเป็นเรื่องน่าคิดว่าแหล่งเงินกู้/สถาบันการเงินทั้งในและระหว่างประเทศจะให้ความสนใจโครงการไหน ระหว่าง Hydropower กับ Hydroschild

ยิ่งในยุคสมัยนี้ประเด็นสถานะอากาศแปรปรวนที่ทำให้โลกร้อนขึ้นจากสาเหตุของการใช้พลังงานซากดึกดำบรรพ์(fossil) ที่ปล่อยสารคาร์บอนจำนวนมากสู่บรรยากาศโลก ก็คงจะไม่มีพลังงานชนิดใดที่สะอาดและทำกำไรเท่ากับพลังงานไฟฟ้าที่ผลิตได้จากกระแสน้ำอีกแล้ว เป็นการผลิตพลังงานที่สะอาดและคุ้มยิ่งกว่าการปลูกพืชพลังงานเสียอีก ดังนั้น น้ำในแม่น้ำโขงล้วนถูกหมายปองจากกลุ่มธุรกิจพลังงานระหว่างประเทศที่สนับสนุนการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าบนลำน้ำโขงมานานแล้ว จึงเป็นไปได้ยากที่ประเทศไทยจะผันน้ำโขงเข้ามาใช้ในภาคเกษตรกรรม เพราะเป็นการเพิ่มมูลค่าน้ำต่อหน่วยต่ำกว่าภาคพลังงาน

2. สร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขงร่วมกันหรือซื้อน้ำจากลาว

ปริมาณน้ำโขงที่ไทยจะผันเข้ามาในประเทศจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าลาวจะอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรในเขตแดนของตนหรือไม่ หากน้ำโขงที่ผันเข้ามาในประเทศไทยไม่มากเกินไป ลาวอาจจะอะลุ่มอล่วยตามข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนาแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน แต่นั่นก็เป็นปัญหาทางเทคนิคซึ่งยังไม่สามารถระบุชัดเจนไปได้ว่าปริมาณน้ำโขงที่ไทยสามารถผันเข้ามาได้โดยไม่ถูกคัดค้านจากลาวมีปริมาณเท่าไรกันแน่ เพราะตัวแปรที่สำคัญก็คือการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขงตอนบนของจีน รวมทั้งโครงการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขงในเขตแดนของลาวเอง ที่ทำให้ปริมาณน้ำของแม่น้ำโขงและลุ่มน้ำสาขาจากตอนบนไหลลงสู่แม่น้ำโขงตอนล่างน้อยลง ส่งผลกระทบต่อระดับและปริมาณการไหลของแม่น้ำโขงตอนล่างที่แห้งขอดลงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

หากลาวอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรในเขตแดนของตนเองเหตุเพราะไทยผันน้ำโขงเข้ามาในประเทศเป็นจำนวนมาก ก็จะทำให้ไทยมีทางเลือกอยู่ 2 ประการ ที่สามารถผันน้ำโขงเข้ามาใช้สำหรับการเกษตรภายในประเทศได้ นั่นคือ

ทางเลือกที่หนึ่ง สร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขงในช่วงที่เป็นพรมแดนร่วมกันของไทย-ลาว ร่วมกับลาว เพื่อหวังจะได้น้ำจากเขื่อนผันเข้ามาใช้ในภาคเกษตรกรรมภายในประเทศ

แดนกัมพูชา 1 กิโลเมตร มีขนาดกำลังการผลิต 240 เมกะวัตต์ 6.เขื่อนซาบอ จังหวัดกระเจี๊ยะ ประเทศกัมพูชา ขนาดกำลังการผลิต 3,300 เมกะวัตต์ และ 7.เขื่อนผามอง กันแม่น้ำโขงที่ชายแดนไทย - ลาว บริเวณ อ.ปากชม จ.เลย ตรงข้ามกับแขวงเวียงจันทน์ กำลังการผลิต 1,482 เมกะวัตต์ (ข้อมูลจาก โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในภูมิภาคอินโดจีน และ พม่า หรือ TERRA)

ทางเลือกที่สอง ถ้าไทยหรือลาวไม่พร้อมที่จะสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงในช่วงที่เป็นพรมแดนของไทย-ลาวร่วมกัน แต่ไทยอยากได้น้ำจากแม่น้ำโขงเข้ามาใช้ภายในประเทศ ก็จำเป็นต้องซื้อน้ำจากแม่น้ำโขงหรือลุ่มน้ำสาขาของแม่น้ำโขงจากลาวเข้ามา (ตามสิทธิเหนือทรัพยากรในเขตแดนที่ลาวจะต้องยกขึ้นมาอ้างสิทธิในน้ำโขงอย่างแน่นอน) อาจจะได้ซื้อเป็นเงิน แต่เป็นข้อแลกเปลี่ยนระหว่างน้ำกับรายการสินค้าอื่น ๆ ของไทย

ทั้งสองทางเลือกนี้คือเกมการเมืองระหว่างประเทศที่ไทยจะต้องเจออย่างแน่นอน ในโครงการอุโมงค์ผันน้ำโขงของพรรคพลังประชาชนที่นำโดยนายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีของไทย

ลองหันกลับมาดูข้อเท็จจริงจากทางเลือกทั้งสองของไทยว่าจะพบอุปสรรคมากแค่ไหนต่อการผันน้ำโขงเข้ามาใช้สำหรับการเกษตรภายในประเทศ หากไทยเลือกทางเลือกแรกคือสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงในช่วงที่เป็นพรมแดนร่วมกันของไทย-ลาวร่วมกับลาว ไทยก็จะพบปัญหาอีกว่าจะสามารถผันน้ำเข้ามาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรในบ้านเราได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยตามที่วางแผนไว้ได้หรือไม่ เหตุก็เพราะว่าการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำนั้นเป็นพลังงานสะอาดที่ไม่เป็นมลพิษไปเพิ่มอุณหภูมิของโลกให้ร้อนขึ้น ดังนั้น แผนการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำบนแม่น้ำโขงสายหลักจะไม่ใช้น้ำมันไฟเพียงรอบเดียวอย่างแน่นอน แต่จะเป็น “เขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำแบบสูบกลับ” ที่จะใช้น้ำมวลเดิมกลับไปปั่นไฟอีกหลายรอบให้คุ้มค่า ทำกำไรและตอบสนองนโยบายพลังงานสะอาดของโลกให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

หากดู แผนภาพ การสร้างเขื่อนแบบขั้นบันไดในแม่น้ำโขงตอนล่าง ในหน้าถัดไป จะเห็นเขื่อนเรียงกันหลายเขื่อนทอดลงเป็นขั้นบันได ทำหน้าที่ของเขื่อนที่อยู่ระดับต่ำกว่าจะชนกับหัวเขื่อนที่อยู่ในระดับสูงกว่า ซึ่งเป็นเทคนิควิธีการทำให้น้ำที่ปล่อยจากเขื่อนตัวบนไหลช้าลงและถูกกักเก็บไว้เป็นทอด ๆ ในเขื่อนตัวที่ต่ำลงมา เพื่อไม่ให้สูญเสียน้ำไป เพราะต้องการนำน้ำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งไม่มีวิธีการใดที่ดีไปกว่าการสูบน้ำกลับไปผลิตกระแสไฟฟ้าอีกแล้ว

จึงเห็นได้ว่าหนทางที่ไทยจะได้น้ำจากแม่น้ำโขงผันเข้ามาใช้สำหรับการเกษตรภายในประเทศตามทางเลือกแรกนี้ค่อนข้างเป็นไปได้ยาก

ส่วนทางเลือกที่สอง คือการซื้อน้ำจากแม่น้ำโขงหรือลุ่มน้ำสาขาของแม่น้ำโขงจากลาวเข้ามา ดูเหมือนเป็นทางเลือกที่หน่วยงานราชการของไทยและลาว และสถาบันการเงินระหว่างประเทศให้การสนับสนุนมากที่สุด โดยมีโครงการผันน้ำหลายเส้นทาง เช่น โครงการผันน้ำจากเขื่อนน้ำจึม-ห้วยหลวง โครงการผันน้ำเซบั้งเหียง-ลุ่มน้ำชีตอนล่าง โครงการผันน้ำเซบั้งไฟ-มุกดาหาร เป็นต้น

ประเด็นสำคัญสำหรับทางเลือกนี้ก็คือว่าน้ำที่ไม่ได้มาเปล่า ๆ แต่ต้องซื้อมาจากลาว จะมีการเรียกเก็บค่าน้ำจากเกษตรกรไทยในภาคอีสานหรือไม่

ยิ่งดูเนื้อหาสาระในร่างกฎหมายนี้ด้วยแล้ว ยิ่งน่าหนักใจแทนเกษตรกรชาวอีสาน เพราะหากร่างกฎหมายนี้ผ่านออกมาบังคับใช้ จะทำให้น้ำทั้งหมดเป็นของรัฐ และจะวางมาตรการจัดเก็บ

ค้ำน้ำกับเกษตรกรรมและภาคการผลิตอื่น ๆ โดยการแบ่งประเภทการใช้น้ำออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่
 1) การใช้ในครัวเรือนและเกษตรกรรมแบบยังชีพ 2) การใช้เพื่ออุตสาหกรรม ธุรกิจ เกษตรเชิงพาณิชย์และท่องเที่ยว และ 3) การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำและการสร้างเขื่อน

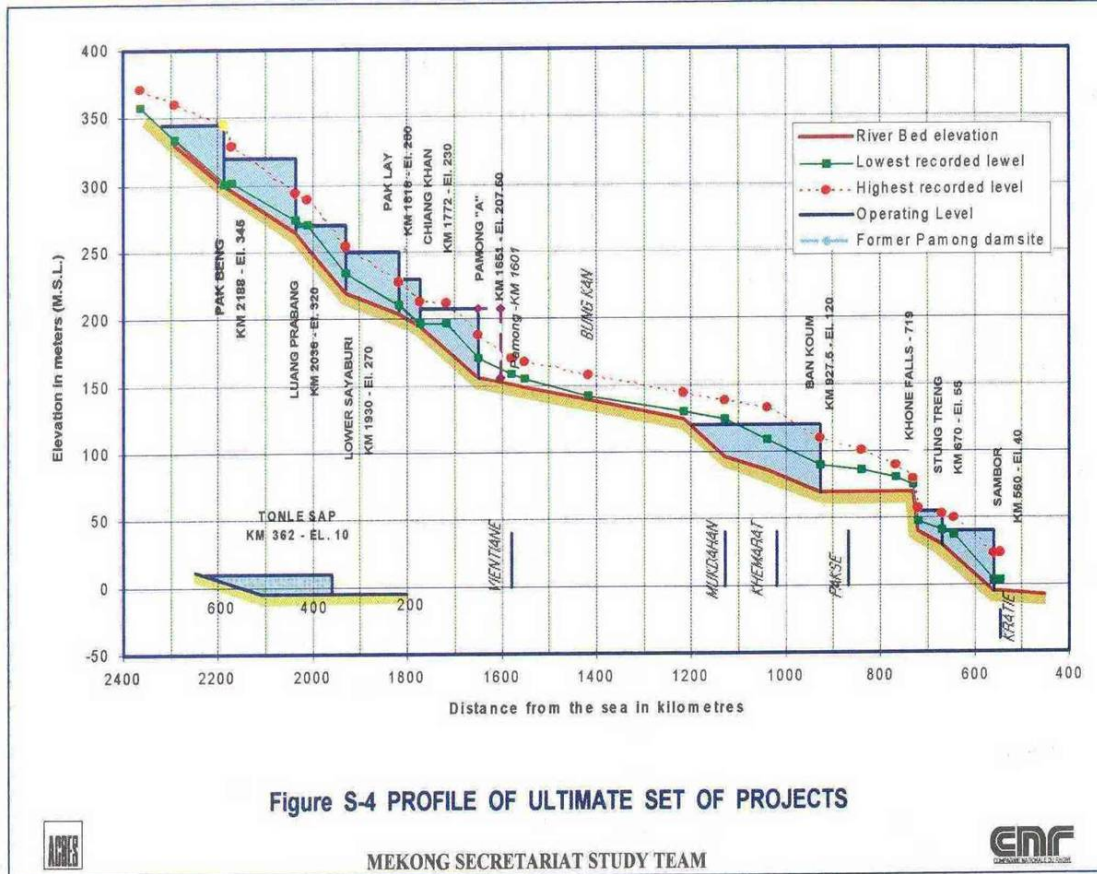

Figure S-4 PROFILE OF ULTIMATE SET OF PROJECTS

MEKONG SECRETARIAT STUDY TEAM

แผนภาพ การสร้างเขื่อนแบบขั้นบันไดในแม่น้ำโขงตอนล่าง

ที่มา: โครงการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงตอนล่าง สายหลัก. มนตรี จันทะวงศ์

มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ. จากเวทีสัมมนา เรื่อง มองอีสานผ่านนโยบายและแผนพัฒนา.

เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2550 เวลา 10.00 – 16.00 น. ณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

โดยทุกประเภทจะต้องทำการขอใบอนุญาตใช้น้ำหรือการกำหนดราคาค่าน้ำนั่นเอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าหลักการในร่างกฎหมายน้ำดังกล่าวเป็นการ “ส่งเสริมการแข่งขันในการใช้น้ำ” เป็นการวางกติกาในลักษณะที่ให้โอกาสและสิทธิแก่กลุ่มใช้น้ำประเภทไหนที่มีเงินจ่ายค่าน้ำมากกว่าน้ำก็จะตกเป็นของกลุ่มใช้น้ำประเภทนั้น นั่นเท่ากับว่าความเป็นจริงได้สวนทางกับคำพูดของนายสมักร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีไทย ที่กล่าวว่าผลักดันโครงการอุโมงค์ผันน้ำโขงเพื่อเกษตรกรรมภาคเหนือที่ยากจนในภาคอีสานเป็นหลัก

3. เกษตรกรรายย่อยที่ต้องการน้ำถึงไร่นา และไม่พร้อมจะจ่ายค่าน้ำ

จากข้อมูลการใช้ที่ดินทางการเกษตรของประเทศไทย เมื่อปี 2548 ของกรมเศรษฐกิจการเกษตร ในส่วนของภาคอีสานนั้นมีเนื้อที่ทั้งหมด 105,533,963 ไร่ แบ่งเป็นเนื้อที่ป่าไม้ 17,559,813 ไร่ เนื้อที่นอกการเกษตร 30,224,622 ไร่ และเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร 57,749,528 ไร่ มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกร 2,695,471 ครัวเรือน หรือประมาณ 10 ล้านกว่าคน เฉลี่ยแต่ละครัวเรือนมีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 21 ไร่ ตัวเลขเหล่านี้บ่งชี้ว่าโครงสร้างภาคเกษตรของภาคอีสานมีลักษณะเป็น “เกษตรกรรายย่อย” ไม่ได้มีลักษณะเป็นฟาร์มขนาดใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะยากจนจากสถานะหนี้สินที่กู้ยืมมาเพื่อทำการผลิต ซึ่งรัฐบาลเองก็ได้มีนโยบายพักชำระหนี้เกษตรกรมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร เพื่อหวังให้เกษตรกรรายย่อยเหล่านี้ลืมตาอ้าปากได้

รวมทั้ง “อาจสามารถโมเดล” เมื่อครั้งที่อดีตนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร ลงไปกินนอนกับชาวบ้านที่ อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด เมื่อช่วงเดือนมกราคม พ.ศ.2549 เพื่อรับฟังและแก้ไขปัญหาคความยากจนของชาวบ้าน โดยมีข้อเสนอจากชาวบ้านว่าอยากให้รัฐบาลขุดสระน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในไร่นายามฝนทิ้งช่วงและฤดูแล้ง ไม่มีชาวบ้านอยากได้อูโมงค์ผันน้ำและท่อส่งน้ำจากที่ห่างไกลไร่นาของตัวเองแม้สักคนเดียว

ข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้สะท้อนความคิดเห็นของชาวบ้านที่ต้องการให้รัฐช่วยเหลือ 2 ประการคือ หนึ่ง-ต้องการให้รัฐจัดหาแหล่งน้ำในระดับไร่นาของตัวเอง และสอง-เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจนไม่มีความสามารถที่จะจ่ายค่าน้ำได้

ดังนั้นเอง สิ่งสำคัญที่สุดก็คือรัฐบาลของนายสมัคร สุนทรเวช จะต้องมุ่งมั่นและจริงจังผลักดันโครงการอูโมงค์ผันน้ำโขงเพื่อทำให้เกษตรกรรายย่อยเหล่านี้หลุดพ้นจากความยากจนให้ได้ ด้วยการทำให้โครงการนี้ส่งน้ำไปถึงไร่นาของชาวบ้านแบบไม่ให้เปล่าไม่เสียค่าน้ำให้ไม่ได้ ไม่ใช่หันปลายท่อเข้าสู่ภาคการผลิตอื่น ๆ ที่มีความสามารถจ่ายค่าน้ำได้มากกว่า เพราะถ้าหากเป็นเช่นนั้นแล้วนโยบายที่ปรารถนาดี อาจจะกลายเป็น “นโยบายที่หักหลังชาวรากหญ้าในภาคอีสานได้เจ็บแสบที่สุด” ที่อุตสาห์ลงคะแนนเลือกพรรคพลังประชาชนเข้ามาบริหารประเทศ ด้วยความนิยมชมชอบอดีตนายกรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นทุนเดิม แต่พรรคพลังประชาชนกลับตอบแทนบุญคุณชาวรากหญ้าในภาคอีสานด้วยการหันปลายท่อไปสู่ภาคการผลิตอื่นที่มีความสามารถจ่ายค่าน้ำจากโครงการอูโมงค์ผันน้ำโขงได้มากกว่า